

18/07/2024

077-5006206

052-6885006

טעות במצב דברים - הגנה מפני אחריות פלילית

כאשר אדם מבצע מעשה פלילי הוא צפוי לעמוד בפני כתב אישום והרשעה שבצידה סנקציה עונשית. יחד עם זאת, ישנן סיטואציות מסוימות לגביהן בחר המחוקק להעניק פטור מאחריות פלילית לאדם הנחשד בעשייתו. אחד מהם הוא הגנת טעות במצב דברים. מה קורה כאשר המעשה נעשה עקב טעות בהבנת המצב? האם גם במקרים אלו יישא אדם באחריות פלילית או שמא ינוקה לחלוטין? עו"ד אסף דוק מסביר על הגנת טעות במצב דברים ומרכיביה.

מקרה לדוגמא של טעות במצב דברים

על מנת להבהיר את כוונתו של הסייג הזה לאחריות פלילית, נביא דוגמא שתלווה אותנו גם בהמשך. כידוע, המצב הביטחוני בישראל איננו מזהיר ואנו עדים לפיגועי סכינים העלולים להתרחש בכל עת ובכל מקום. יתר על כן, את הפיגועים האלו עלולים לבצע אנשים בעלי חזות תמימה לכאורה, כמו בני נוער הלבושים במיטב האופנה האחרונה, ואף אנשים שעובדים באופן קבוע בבתי עסק. כעת, הבה נבחן מקרה בו אדם בשם אליהו רואה נער שרץ עם סכין לעבר עובר אורח ברחוב, בתנועה הנראית כמאיימת ובפנים המביעות לחץ. אליהו פועל בגבורה כאשר הוא רץ אל התוקף, קופץ עליו ומנטרל אותו מנשקו. במהלך האירוע נחבט הנער בקיר ובמדרכה, מאבד את הכרתו, וסובל מפגיעה חמורה בחוט השדרה שמותירה אותו נכה. לאחר שהרוחות נרגעות מתברר שהנער היה בסך הכול עובד בחנות לחומרי בניין, ואילו הסכין הייתה שייכת בכלל ללקוח שביקש להשחזר אותה. למרבה הצער, הלקוח שכח את הסכין בחנות ואילו הנער מיהר אחריו כדי להשיב לו את האבידה. לכאורה, ניתן כעת להאשים את אליהו בעבירת חבלה חמורה שהעונש בגינה הוא עד 7 שנות מאסר או אפילו בעבירה חמורה יותר מסוג חבלה בכוונה מחמירה שהעונש בגינה הוא עד 20 שנות מאסר.

טעות במצב דברים נכנסת להגנתו של אליהו

אין ספק כי המקרה המתואר לעיל הינו טרגדיה נוראית, אך גם אין צדק או הגינות להעצימה על ידי השמתו של אליהו מאחורי סורג ובריח. כדי למנוע מצבים מעין אלו קיים בחוק העונשין סעיף שמספרו 34 ו"ח הקובע כי: "**העושה מעשה בדמותו מצב דברים שאינו קיים, לא יישא באחריות פלילית אלא במידה שהיה נושא בה אילו היה המצב לאמיתו כפי שדימה אותו**". במילים פשוטות, מאחר שאליהו דימה מצב עניינים שלא היה קיים במציאות (דהיינו, פיגוע חבלני), ופעל בהתאם להבנתו השגויה, הרי שהוא אינו נושא באחריות פלילית על מעשהו. כלומר, לא ניתן להרשיעו בגין עבירת תקיפה הגורמת חבלה חמורה, או כל עבירה פלילית אחרת הקשורה ישירות לאירוע זה. יחד עם זאת, אין בכך לומר שמשפחתו של הנער לא תוכל לתבוע את אליהו בתביעה אזרחית, אך זהו נושא למאמר אחר.

אי ידיעת החוק אינה פוטרת מעונש - טעות במצב משפטי

יש לשים לב גם לסעיף הבא בחוק העונשין, 34 ו"ט, העוסק בטעות במצב משפטי. לכאורה מדובר בשני סעיפים קרובים הדומים זה לזה, אך למעשה משמעותם הפוכה. כלומר, הסעיף שעוסק בטעות במצב משפטי בא לומר לנו כי ישנו הבדל בין אי הבנה של מצב דברים ובין אי ידיעת החוק.

למען הדוגמא ניקח מקרה אחר בו אדם בשם יהושע נכנס למכולת, רואה שהקופה הרושמת פתוחה ללא השגחה, ומחליט לקחת לעצמו את הכסף. לאחר שנתפס על ידי בעלי החנות הובא יהושע לחקירה במשטרה וטען להגנתו כי הוא מכיר את בעלי המכולת ואת ליבם הטוב, ופשוט חשב כי במקום זה מותר לדלי אמצעים לקחת כספים כדי שיוכלו להיטיב את חייהם. יתר על כן, יהושע אומר כי רק לפני שנתיים עלה לישראל ממדינה אחרת שבה מותר לקחת כספים שאין עליהם כל השגחה. במקרה זה, הטיעונים שהעלה

18/07/2024

077-5006206

052-6885006

בחקירה אינם עומדים להגנתו ואינם פוטרים אותו מאחריות פלילית. בסעיף 34 י"ט לחוק העונשין נקבע שאין זה משנה אם אדם דימה שמעשהו אינו אסור, בין אם חשב שאין איסור פלילי על המעשה, ובין אם לא הבין את האיסור. זאת אלא אם מדובר בטעות בלתי נמנעת באופן סביר. לכן, ייתכן שבית המשפט יתחשב בהלך רוחו של יהושע ובהבנתו הלקויה במתן גזר הדין, אך כתב אישום בגין גניבה אכן יוגש כנגדו, וסביר להניח שגם יורשע.

טעות במצב דברים בשלבים שלפני הגשת כתב אישום

לא פעם מחליטות רשויות התביעה להגיש כתבי אישום כנגד אנשים הטוענים לאי הבנת מצב הדברים. למעשה, זוהי טענה נפוצה מאוד שמעלים חשודים בחקירות המשטרה, ולעיתים קרובות הן אינן מרשימות את החוקרים שבכל זאת מחליטים להמליץ על הגשת כתב אישום. לכן, ישנה חשיבות גדולה להסברת מצב העניינים באופן נכון שמעורר אמינות ומחשבה נוספת לגבי האחריות הפלילית, וזאת לאור התייעצות עם עורך דין טרם החקירה במשטרה. לאחר מכן, הראיות וההמלצות מועברות לתביעה המשטרית או הפרקליטות, שבוחנת את החומרים ולעיתים מחליטה להגיש כתב אישום למרות טענת הטעות. יחד עם זאת, אין בכך לומר שההגנה אינה יכולה לשוב ולטעון טענה זו ביתר זאת בפני בית המשפט, שבהחלט עשוי לקבל אותה. למעשה, חלק מהותי משיקולי הגשת התביעה הפלילית יהיה לגבי אמינות טענת הנאשם, כך שאם טענתו לטעות היא בלתי גיוניות בעליל סביר להניח שהתביעה תוגש. לאחר מכן, בית המשפט יצטרך לקבוע בעניין זה, כפי שנראה להלן.

דוגמא לטעות במצב דברים בדיוני בית המשפט

ניקח לדוגמא אדם הנאשם בקיום יחסי מין עם נערה שגילה חמש עשרה שנים, ולכן מדובר בעבירת בעילה אסורה בהסכמה. ואולם, בכתב ההגנה טוען הנאשם כי הנערה סיפרה לו שהיא בת שמונה עשרה, שהיא נראית מפותחת לגילה מבחינה חיצונית, שדיברה בלשון בוגרת, ושהראתה סימנים אחרים המעידים כי גילה גדול מהאמיתי. ובכן, עד לפני כשלושים שנה היה בית המשפט נדרש למידת הסבירות שבטעותו של הנאשם, ולקבוע למשל כי כל הטיעונים שהביאה ההגנה אינם מספיקים כדי להוכיח טעות סבירה. ואולם, חוק העונשין תוקן כך שאין חשיבות למידת סבירותה של הטעות, ולכן מספיק להראות שאכן הייתה טעות במצב העניינים כפי שהוצג לנאשם על מנת שלא יישא באחריות פלילית ויזוכה על ידי בית המשפט.